

GEORGINA SUCIU,

OCTAVIAN ROTARU

În depozitele Filialei Arhivelor Statului din Blaj, județul Alba, au fost depistate 6 documente inedite, provenite din activitatea Comitetului Națiunii Române, înființat la Sibiu în timpul revoluției de la 1848.

Documentele mai jos publicate constituie o contribuție valoroasă la cunoașterea evenimentelor din anul 1848 din regiunea minieră a Zlatnei.

Pe teritoriul de azi al orașului Zlatna a existat în timpul stăpînirii române în Dacia, municipiul Ampelum, centru administrativ al minelor de aur din Munții Apuseni. Zlatna a fost în evul mediu unul dintre cele mai importante centre miniere din Transilvania (aur și mercur). La Zlatna s-a introdus în 1838 prima mașină cu abur din Transilvania. În timpul revoluției de la 1848—1849 din Transilvania, a fost unul dintre centrele importante de luptă ale revoluționarilor români ¹⁾.

În urma organizării revoluționarilor români în legiuni înarmate, conduse de prefecți și tribuni, s-a trecut la dezarmarea gărzilor naționale maghiare și a nobilimii.

În unele părți însă, țăranii n-au mai așteptat ordinele comandanților, ci au trecut singuri la acțiune.

În Zlatna la 23 octombrie 1848, în urma tratativelor dintre sătenii români și gărzile maghiare, au avut loc ciocniri sîngeroase, provocate de consilierul montanist Nemegyei. Românii înverșunați s-au aruncat din toate părțile asupra orașului, care a fost distrus prin incendiu; mulți oameni nevinovați și-au găsit moartea, precum scrie Iancu ²⁾.

În legătură cu aceste evenimente, documentele amintite pomenesc de măsurile întreprinse de Comitetul Națiunii Române, precum și preocuparea prefecților, a comisarilor ca George Angelu, Petre Dobra și Ioan Pipoșiu pentru restabilirea ordinii în favoarea locuitorilor și a Erariului.

Importanța documentelor este cu atît mai mare și valoroasă încît semnatarii lor sînt: George Barițiu, secretar al adunării din 3/15 mai 1848 de la Blaj, Aron Florian, August Treboniu Laurean.

Cercetătorul documentelor, acela care va face lectura lor, va găsi multe date inedite, necunoscute pînă în prezent.

Ne limităm a reda numai o mică parte a raportului din 29/17 decembrie 1848, semnat de Angelu, I. Pipoșiu și Petre Dobra, trimis Comitetului Națiunii Române.

În raport se descrie necesitatea refacerii întreprinderilor de la Zlatna (topitoriile de aur), necesitatea ca lucrătorilor să li se asigure lucru.

„De nu se va face aceasta, oamenii din Zlatna și din împrejurul ei, pînă în primăvara viitoare negreșit vor ajunge la cea mai cumplită sărăcie și disperare, care va avea între altele, urmări triste și periculoase. O mulțime de bande de lotri și ucigași prin care ținutul acesta de mare importanță pentru țară și națiunea română se va prefăce o pustietate teribilă.

Aceasta prevăzînd-o oamenii noștri cu înfiorare, doresc tare și vîrtos restabilirea ordinii și tocmai din această cauză, încredințarea lor despre reîntoarcerea statului de mai înainte, va fi un motiv pre puternic spre înduplecarea lor la întoarcerea bunurilor de la Aerarium înstrăinate“³⁾.

Documentul nr. 1

Ca adevăratul nostru român Ioan Lemeny, deregătoriu împărătesc să poată veni la Zlatna, i se dă slobozire.

AVRAM IANCU
generar

«nov. 1848»

Copia

Documentul nr. 2

Comitetul Națiunei Române

405/1848

In urmarea ordinațiunei Inaltului General Comando R 6839 din 14 noiembrie 1848, se orînduiesc comisari: Din partea Comitetului Român, D. George Angelu, Petru Dobra și Ioanne Pipoșiu, care să cerceteze paguba ce s-a făcut Tezaurariatului în întîmplarea cea tristă din 23 octombrie a.c. la Zlatna, să asigure cauza administrațiunei, să adune metalele nobile și produsele ordinale, care se vor afla pe la particulari și se vor dovedi «a fi» erariale și să le administreze în cel mai scurt timp la dregătoria monetăriei din Alba Carolina.

Domnii comisari vor lua măsurile cele mai potrivite împrejurărilor spre a împlini acea datorie către stat și vor face raport la comitet despre rezultatul lucrărilor.

Toate dregătoriile împărătești, districtuale și comunale, precum și toți locuitorii ținutului preste care se întinde sfera de lucrare a numișilor comisari, fiind poștiți a asculta de dînșii întru toate cele ce se țin de sfera lor, ai respecta și ale da ajutorul cuvenit. La întîmplare, vor cădea suptu în vigoarea legii.

Sibiu 3/15 noiembrie 1848

L.S.

A. Treboniu Laureanu
Prezidente interimal
Aron Florian m.p.
secretariu

Nr. 405/1848

Comitetul Națiunii Române,

Domnului Georgiu Angelu, Asesor de județ montanic.

Din două acte oficiale pe care le veți cunoaște dvs. prin Dn. Ion Pipoșiu, la a cărei mână se dau deschise, veți afla despre a dvs. de numire în cauza Zlatnei, preste tot și mai cu deosebire în cele se țin de interesul Înaltului Erariu.

*Decretul I. General Comando de sub nr. 6839 arată învedere-
rat cât de importantă este sarcina pusă asupra acestui comitet, prin
urmare și asupra dvs., căci prin Ordinațiunea Comitetului de sub
nr. 405 sunteți meniți a deslega acea mare problemă, însă tot de
aci veți cunoaște cât poate fi meritul pe care-l veți câștiga dvs. în
ochii stăpînirii prin dezlegarea acestei probleme.*

*Comitetul pune cea mai sigură speranță în puțința, expe-
riența și bunăvoința a dvs., pentru aceea rămîne stabilit că nu
peste mult ne veți îmbucura cu un rezultat dorit.*

Al Dvoastră. Sibiu 1848 noiembrie 21/9.

Semnatori

A. Treb. Laurean

Georgiu Barițiu

Secretariu

Verso. Primită 25 noiembrie 1848, cu două aclusuri.

Nr. 405/1848

De la Comitetul Națiunii Române. Domniei Sale Domnului

Georgiu Angelu, Asesor la Județul montanisticu Abrud.

Iubite frate,

De la douăzeci și trei a lunei trecute, în ținutul nostru s-au făcut mari frământări, atuncia se vede furia poporului neînfrînabilă, însă acum poporul s-a mai liniștit, s-a înmuiat, e ascultător și cinstește pe ai săi binevoitori ; apoi de atunci încoace m-am convins și despre aceea cum că o tactică omenoasă și blîndă mai tare poate îndoi poporul decît terorismul, care răsturna ținutul în cenușă ; p.e. pre în blîndețe și vorbiri frățești deocamdată din visteriile cele camerale jefuite, am strîns aproape la 20.000 flo-rini, iar de cînd am început a amenința cu execuțiune militară, de atunci au încetat a mai aduce, pentru aceea noi, cercetînd toți împrejurările nu ne putem nici decît învoi au în cererea asistentei, pînă ce nu vom încerca mediurile cele mai lesne.

Daturi avem destule și nimica alta lipsește, că a începe a formula investigațiune, ca să lămurim antara, apoi să ne apucăm de execuțiune, ca apoi dacă vom vedea că va fi de lipsă de asistență militară, v-om cere-o și aceea ; cît pentru personală securitate și încredințat că în mediul nostru nu vei avea nici o supărare ; noi aci avem.

Oamenii noștri cei mai credincioși înarmați prin care și pînă acum s-au făcut execuțiuni chiar în satele de răutate cele mai vestite.

Sătenii încă sînt ascultători și așa nu avem a ne teme de nimica. Pune toate de o lature și pe mine să ne înbucuri cu prezenția, ca zăbava-i periculoasă ; cînd căpătarăm epistola sama nu era nici fierbinte, nici rece, dar durerea sîntem siliți numai noi singuri a o sorbi. Să fi sănătos.

Zlatna 14/26 noiembrie 1848.

Sinceri amici

Petre Dobra

Ioane Pipoșiu

Mult onorate domnule,

Din aici alăturatele vei vedea că nu este timp de pierdut fără ca minteni (imediat) la lucrul cu carele sîntem însărcinați.

Indrăznesc dară a te ruga să binevoiești pe mîine a te afla între noi aicia, că în coînțelegere să ne sfătuiam despre modul întreprinderii noastre, ne fiindu-ne deocamdată altceva mai scump decît țelul curat în îndeplinirea acestei sarcini și dorul de a înconjura și cea mai mică rușine care ar fi să se așeze pe ai noștri pentru cele întîmplate în Zalathna. Te așteptăm cu dor.

Să ne înștiințezi cît vei primi aceasta, cum stau lucrurile cu invazia maghiarilor în părțile vecine ale Ungariei, și prin urmare să te declarezi : este oare de a începe acuma lucrările noastre, sau pe mai tîrziu a le lăsa.

Al Domniei tale

de binevoitor amic

Ioanne Pipoșiu

Zalathna.

25 /
c.n.
11
1848

25/11

per Operarium inserinalem Marginean Onutiu vulgo Mocanu.
1/1848

După sosirea unuia dintre noi — subscrisul Georgiu Angelu — de la Abrud ne am consfătuît despre modul lucrării noastre în cauza despăgubirii Erariului pentru stricarea în 23 octombrie a.c. întîmplare şi întru celelalte mijloace spre atingerea respectivului scop, am socotit a fi unul dintre cele mai puternice : ca oamenilor din părţile acestea, care numai din producţia metalelor trăesc, dar de la numita întîmplare încoace cu nimica nu se pot cuprinde : să li se deschidă prilejul de a veni iarăşi în ocupaţiile lor de mai înainte şi de aşi putea cîştiga hrana lor de toate zilele.

De nu se va face aceasta, oamenii din Zlatna şi din împrejurul ei, pînă în primăvara viitoare negreşit vor ajunge la cea mai cumplită sărăcie şi desperaţie, care va avea între alte urmări triste şi periculoase.

O mulţime de bande de lotri şi ucigaşi prin care ţinutul acesta de mare importanţă pentru ţară şi pentru naţiunea română se va preface o pustietate teribilă.

Aceasta prevăzînd-o oamenii noştri cu înfiorare, doresc tare şi vîrtos restabilirea «ordinei» şi tocmai din această cauză încredinţarea lor despre reînnoarea statului de mai înainte, va fi un motiv pre puternic spre înduplecarea lor la întoarcerea bunurilor de la Aerarium înstrăinate.

Noi ne-am convins şi despre aceea, cum că la topitoarele de aci au mai rămas multe produse... şi... care foştilor lucrători le-ar putea da multă cuprindere pînă la primăvara viitoare, şi din care se va putea dobîndi o sumă de bani foarte însemnătoare, spre ridicarea celorlalte edificii erariale.

Oamenii stau gata de a da o mîină de ajutor la repararea topitoarei celei mai mici şi la vatra de limpezire a argintului (freiburd), la care numai acoperişul lipseşte.

Noi dară ne-am aflat chemaţi de a requisă pe controlorul topitoarei de aicea, dl. Friederic Olberg care ca un prea bun cunoscător a manipulării... să binevoiască să vină de la Abrud încoă şi a se coîntelege cu noi despre reînfiinţarea manipulaţiei ustrinale, prin care apoi şi lucrarea fodraelor se va restatornici.

În privinţa pădurilor şi aşezarea unui magister montium, care pînă la totala reorganizare monticuloarei şi a respectivului tribunal să judece şi cauzele montane, aşişderea cugetăm a face cuvinčioasele posturi, care la timpul său cu plecaciune le vom remeastra.

Subscrisul Petru Dobra în îndrumarea noastrei ordinațiuni dt 25 noiembrie a.c., nr. 462, călătorește astăzi la Geoagiu de Jos cu cugetul de a se reîntoarce peste 3-4 zile.

Pînă atunci, noi doi, care rămînem aicea, ne v-om cuprinde cu culegerea mai încolo a datelor preliminare ca apoi în plin să ne ocupăm de formala investigație, iară dacă investigația s-ar prezenta peste în timp mai lung — ar fi de dorit ca numitul să se dispenseze de acolo.

În urma, după cercetarea împrejurărilor de aici, ne rugăm din mai multe puncturi de vedere ca să binevoiți a înainta la General Comando ca garnizoane de 40 feciori, sub comanda unui ober leitanu care s-a rînduit pentru securitatea și sprijinirea comisiunii, să se înmulțească pînă la o jumătate companie care ar putea fi cu cea mai mare încredere.

Zalathna 29/17 «decembrie» 1848.

Dto 29 Gbr

Angelu

I. Pipoșiu

P. Dobra

Documentul nr. 1

Filiala Arhivelor Statului Blaj, fond Mitropolia Greco Catolica Blaj, Comitetul Națiunii Române, nr. ad. 7/1848, fila 1 (Original în limba română cu litere chirilice, scris și semnat personal de Avram Iancu).

Documentul nr. 2

Arhivele Statului, Filiala Blaj, Fond Mitropolia greco catolică Blaj, Comitetul Națiunii Române, dosar nr. ad. 7/405 din 3/15 noiembrie 1848, fila 1.

Documentul nr. 3

Filiala Arhivelor Statului Blaj, Fondul arhivistic: Mitropolia greco catolică Blaj, Comitetul Națiunii Române, nr. a ad 7/1848 filele 1-2. Original scris de mîna lui A. Treboniu Laurean care-l și semnează. George Barițiu semnează acest act. Actul fiind original are aplicat un sigiliu de ceară roșie cu un diametru de 25 mm. Se poate vedea scrisul cu litere

latine. COMITETUL NAȚIUNII ROMÂNE. Sigilul cuprinde și reprezintă dreptatea cu balanța în mîna stîngă, iar în mîna dreaptă ține o ramură de lauri.

Documentul nr. 4

Filiala Arhivelor Statului Blaj, Mitropolia Greco catolică Blaj, Comitetul Națiunii Române, dosar ad. 7, filele 1, 2, 3. Actul este original cu semnături proprii.

Documentul nr. 5

Arhivele Statului Blaj, fond Mitropolia greco catolică Blaj, Comitetul Națiunii Române, dosar 7 ad, fila 1.

Documentul nr. 6

Filiala Arhivelor Statului Blaj, fond Mitropolia Greco Catolică Blaj, Comitetul Națiunii Române, nr. 1/1848, filele 1-4.

N O T E

1. **Dicționarul enciclopedic român.** Editura politică București 1966 vol. IV. O-Z fila 945.

2. **Din Istoria Transilvaniei, volum II.** Editura Academiei Republicii Socialiste România, anul 1961, pagina 94.

3. Filiala Arhivelor Statului Blaj, fond Mitropolia Greco Catolică Blaj, Comitetul Națiunii Române, nr. 1/1848, filele 1-4.

QUELQUES DOCUMENTS INÉDITS CONCERNANT
LES ÉVÉNEMENTS PASSÉS EN 1848 À ZLATNA

Résumé

Les documents présentés par des auteurs ont été dépistés dans les archives de l'État de Blaj (département Alba) et se réfère à l'activité du Comité de la Nation Roumaine, fondé à Sibiu pendant la révolution de 1848.